

ולכאורה יש להבין, מה הוא היסוד להאמין כי בפנימיות נפשו מאמין הוא, וכי כלום חסרים מינים רח"ל, ומגין לו שאיננו מהם. אכן הביאור בזה דלאמיתו של דבר הרי היתה האמונה צריכה להיות פשוטה בלבן של אדם מבלי שיצטרך לעבוד על כך, כמ"ד (ישעי' מ) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. כל הרואה את הבריאה כולה, מתוכננת בכל זיו הדרתה, ומלאה דברים נפלאים, אם יש בו מעט חכמה ודעת רואה בהם עין בעין את הבורא ית' אשר תיכן את השמש והירח וכל כוכבי לכת במסלולם המדויק וכיו"ב. ואדרבה, איך אפשר לא להיות מאמין ח"ו, וכמשל המובא בחובת הלבבות (שער היחוד פ"י) להרואה מפה מצויירת האם יאמר כי נשפך דיו ומעצמו נהי' כל זה, רק מי שאינו שפוי בדעתו מסוגל לחשוב כן, ואיך באמת יתכן שיראה האדם פלאי הבריאה ויחשוב ככה. אכן הפגמים שבאדם עושים מחיצות ומסכים, המבדילים ומסתירים ממנו את אור האמונה, והם כמחיצות המסתירים את אור השמש. ע"י מחיצות הללו נמצא האדם בעלמא דפרודא ונופל לקליפות, זאינו רואה את אור אלקותו ית' המאיר לארץ ולדרים עלי, ונהפך הודו עליו למשחית להיות מין וכופר רח"ל. אבל איש יהודי השומר תורה ומצוות ועושה רצונו ית' ומבקש אמונה, איננו בחי' נפרד מהקדושה ח"ו, וע"כ עליו להאמין כי מה שאינו מרגיש עכשיו את אור האמונה אי"ו אלא מפני שעבים יכסו אור זה הימנו, אך בפנימיות נפשו מאמין הוא. וזו בחי' מבקש אמונה שתקב"ה אומר אסלח וגו', אף שעדיין אינו מרגיש האמונה, כי אין זה אלא מחמת שהעבים מכסים ממנו אמונתו.

וזה מאה"כ (תהלים צב) ואמונתך בלילות, היינו בעת חשכות האמונה שעבים יכסו, גם אז יאמין כי מאמין הוא בפנימיות נפשו, רק שזה גסיון ההסתר שהעבים מכסים הרגשתו. וכמו שהארץ ביסוה"ע במכתביו (מכ' כ"ז ועוד) וז"ל: „כאשר האדם רואה בלבבו איזו קרירות, בל יפול גא חלילה מזה בדעתו, ועצתו עולה באמונה שיאמין כי הוא מאמין, ורק שנסתרה ונתכסה בעומק מוסתר בשורש מוצנע בקרב נפשו ונשמתו וכו', ומה שהשי"ת מתנהג כן עם האדם, הם הם כבשי דרחמנא וסודו בנסיונות הנפש וכו'. ובס' פרי הארץ איתא, אשר

למה יבוזו לו לזה שאת כל הון ביתו גותן לאהבת ה', אלא שכל עוד שיש לאדם את תהרגשה כאילו הוא הנותן, דהיינו שיש „לו“ הון ביתו והוא „נותן“ אותו להקב"ה, בוז יבוזו לו. כי יהודי צריך להרגיש כי הוא אין ואפס בטל ומבוטל להבורא ית' שהכל שלו, וכעין זה נמצא במהר"ל („נתיבות עולם“ נתיב אהבת ה' פ"א) על מאחז"ל (ברכות ס"א) בשעה שהוציאו את רע"ק להריגה זמן ק"ש הי' וכו', אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפי' הוא נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנה וכו', והי' מאריך באחד עד שיצאה נשמתו באחד, יצתה ב"ק ואמרה אשריך רע"ק שיצאה נשמתך באחד. וקשה, אם הי' מצטער לקיים בכל נפשך, למה הי' מאריך באחד. ומבאר המהר"ל, דאין לדמות האהבה שיש לאדם אל הקב"ה, לאהבה שיש בין ב' אותבים הדבקים זה בזה, שיש לכל אחד מהם מציאות בפ"ע והם ב' חלקים נפרדים, ואילו האהבה להקב"ה הוא בזה ששב רוחו ונפשו אליו ית' לגמרי, עד שאין לאדם מציאות בפני עצמו, וכל מציאותו הוא הקב"ה, לזה הי' מאריך באחד עד שיצתה נשמתו ושבה אל הקב"ה להאין המוחלט. יעוי"ש באריכות. וביאור דבריו, שזה הי' החידוש במס"ג של רע"ק, שיצתה נשמתו באחד, כי למס"ג בכל נפשך היו הרבה שזכו לכך, היינו שלא ביטלו כל הישות שלהם להקב"ה אלא מסרו את היש הזה שלהם אליו ית"ש, אמנם מדרגת רע"ק היתה שיצתה נשמתו באחד, שביטל ישותו כליל להקב"ה עד שהרגיש כי אין בעולמו רק ה' אחד, ואינו גותן משהו משלו. ויצתה ב"ק ואמרה אשריך רע"ק שיצאה נשמתך באחד דייקא, ועיין בפרי הארץ פ' ויק"פ שהאריך ג"כ ברעיון כזה, עי"ש.

ו.

ורבותה"ק מלכוביץ זי"ע הוסיפו עוד נקודה קדושה בענין אמונה, שאפילו בעת שיהודי אינו מרגיש את האמונה בלבבו, צריך הוא לדעת ולהאמין שבכל זאת האמונה מושרשת בדמו, ומורשה היא לנו מאבותינו, שבפנימיות נפשו יש בו אמונה. וכמו דאיתא ב„תורת אבות“ בשמם ז"ל: יהודי צריך להאמין אשר בפנימיות נפשו מאמין הוא, ורק עבים מכסים בו את אור אמונתו, ולא יפול הנופל ברוחו.

שמים מהארץ. אמנם יש עוד דרגה באמונה, והיא אמונת האברים, שגם הבשר והעצמות מרגישים אמונתו ית'. כמו דאיתא מהר"ק מקאליסק זי"ע בזה"ל: צריך האדם שיהי האמונה כ"כ מושרש בלבו עד שירגישו כל אברי הגוף גודל האמונה בהש"ת (חסד לאברהם, כי תשא). וכדוגמא לאמונת האברים, שיתכן שגם המאמין בה' בכל לבו, וחדור באמונה שכלום לא יזיק לו אלא בהשגחתו ית', אעפ"כ כאשר יתגפל עליו בע"ה וכדו', יפחד ויברת, ואף שבדעתו מבין שבריחתו לא תועיל לו, אין האמונה חדורה באבריו, הנבהלים ונפתחים מצד טבעותם. ואילו אותם שזכו לבהירות האמונה בשלימות, אכן שום דבר אינו מבהילם, ואפי' אבריהם לא יתרגשו.

זיש לבאר על פי זה טעם אמירת ג' פעמים „ויכלו“ בליל ש"ק, כמ"ש (בתפלת „רבון כל העולמים“) „ואעיד אשר בראת בששה ימים כל היצור ואשנה ואשלש“. כי ענין אמירת „ויכלו“ היא החדרת האמונה שהקב"ה ברא את העולם. ולכן אומרים ג' פעמים להחדיר האמונה במה ובלב ועד האברים, שכל עצמותי תאמנה ה' מי כמוך. והנה להגיע למדרגה זו אפשר רק ע"י אמונה פשוטה, כי בחי' אמונה שע"י השגה לא שייכת לאברים, אלא בהשרשת אמונה פשוטה, להחדיר באברים את תחושת האמונה.

פ.

רבים הם הדרכים לקנין האמונה, וכל מצותיך אמונה, כל המצוות עוזרות ליהודי להשריש ענין אמונה, אך ראוי להזכיר את העצות המיוחדות לחזוק האמונה, כי האמונה דורשת יגיעה עצומה כל החיים ועד זקנה ושיבה, ולהיות תמיד מאלו המבקשים אמונה בלי הרף. ואם מתרפה ממלאכתו וסומך כי האמונה כבר מושרשת בו, יכול להיות ח"ו חבר לאיש משחית, וכמו שאחז"ל (אבות פ"א) אל תאמן בעצמך וכו'. וראשית, לנצל כל עת מצוא ועת רצון, לבקש רחמים ותחנונים מלפני הקב"ה להאיר מחו ולבו באור האמונה.

וכמקובל מצדיקים העצה הנמרצת כסמא דחיי היא לחזור תמיד את יסודות האמונה בפה, וערב ובקר וצהריים להשיח בי"ג עיקרי האמונה. וכמו שהבאנו

בעת שיראה האדם המעטת האמונה בלבו, יאמין שוו היא מהשגחת הש"ת, ויקבל באתבה ועסוק בתמימות וכו'.

ח.

אם כל המצוות ועבודת איש יהודי דורשים בהירות, לידע מה ה"א דורש מעמך בקיום כל מצות, כ"ש וק"ו שמצות האמונה דורשת בהירות, שהיא מצוה כוללת כל המצוות. ועל פי המקובל מרבנותינו הק' זי"ע עיקר מצות אמונה היא אמונה פשוטה. לא רק ההתחלה צריכה להיות מאמונה פשוטה, שע"י יתי מוסיף והולך עד השגת אלקות מתוך הכרה וידיעה שיש בורא ומנהיג וכו', אלא כל עיקרה ותכליתה של מצות אמונה היא האמונה הפשוטה בלא שום השגה, מאמין מפני שזה רצונו ית' שיאמין בכל לבו ובכל נפשו, אבל מה שמשיג ע"י ידיעה והכרה אינו בכלל מצות אמונה. וכמאמר הבעש"ט זי"ע הנ"ל: אחרי כל השגותי בשרשי התורה והמצוות וכו', מניח אני את כל השגותי ומחזיק אני באמונה פשוטה, „איך בין א גאר אין גלויב“, אע"פ שזכה להשיג ולראות הכל בשרשו, איננו מקיים מצות אמונה בהשגות, כי אם באמונה פשוטה, בלא שום השגה, רק כפתי יאמין.

וטעם הדבר, למה אינו מקיים מצות אמונה במה שמשיג, כי משמעות אמונה היא בחינת התבטלות גמורה שאיש יהודי מבטל את עצמו להבורא ית' ומאמין בו באמונה פשוטה למעלה מכל השגות שכלו. וזה עיקר מצות אמונה, להאמין יתר על כל השגותיו. וכמו שאומר המהר"ל בספר גבורות ה' (פ"ט): כאשר תבין ענין האמונה על אמיתותה, אז תדע, כי האדם היודע דבר בהשגתו ובידיעתו, הידיעה הזאת היא ידיעת האדם, ומי שהנו מאמין בו ית' וכו' והוא נמשך אליו לגמרי, כי האמונה לא מצד דעתו, ובוה הוא דבק בו, עיי"ש באריכות.

שלימות האמונה כשהיא מקיפה כל חלקי האדם, בחי' תחתיים שניים ושלישים. יש בחי' אמונה במת, שבהבנתו ושכלו יודע ומאמין בהבורא ית"ש, ויש בחי' אמונה בלב, שגם רגשות לבבו מרגישים את האמונה. זמן הס"ק מסלונים זי"ע מביא בשם הצדיק ר"ל מדוקאר ז"ל תלמיד המגיד זי"ע (ביסוה"ע מ' כ"ה), כי אמונת הלב רחוקה מאמונת המח כרחוק

הגדול ממ"ה הקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו, לא יוכל עוד למלא תאותיו. והשוחד יעור עיני חכמים, לא להאמין כי אית דין ואית דיין, והבורא ית"ש יודע כל מעשה בני"א וכל מחשבותיהם, בכדי שלא יצטרך לפרוש מהנאותיו הבהמיות. וכידוע שזה שורש הכפירה ר"ל. ולעומת זאת כל מה שהאדם יותר טהור וקדוש, גם אמונתו טהורה ובהירה.

מאמרם לעיל עה"פ אבדה האמונה נכרתה מפייהם, האמונה אבדה מחמת שנכרתה מפייהם, שאינם חוזרים בפיהם אמונה. והאמנתי כי אדבר, האמונה חוקה בי כי אדבר בה תמיד. וב"יסוד העבודה", (מכתב טז) איתא בזו"ל: ודיבורי קודש הם סגולה גפלאה, כאשר אומר אדם אני מאמין באמונה שלימה וכו', כן נתעורר אליו אור האמונה מהשי"ת וכו'. עוד כותב (מכתב יא): אחז"ל חיים הם למוציאיהם, למוציאיהם בפה, אשר ע"י הדיבור מה שאדם מדבר ומשים מוחו ולבו אל הקול והדיבור, עי"ו תוור וגיבור אור הרשימה של אמונה שלימה וכו' ועי"ו פותח כחודו של מחט, והשי"ת פותח לו שערי אמונה כפתחו של היכל ושל אולם. והס"ק מלכוביץ זי"ע אמר, כשאיש יהודי אומר בפיו אני מאמין הרי מאמין בפה, דהיינו שיהודי מחוייב להאמין בכל רמ"ה אבריו, וכשאומר בפיו הרי לפחות מאמין בפיו. עוד אמרו ז"ל, שאמירת אני מאמין יש בה גם משמעות של תפלה, שמבקש מהקב"ה שיחונן אותו באור אמונה שלימה. ואמרו, "אמת ואמונה חוק ולא יעבור", שאם בכל עניני עבודת ה' יש קפידא שלא לדבר בזמן שלבו בל עמו, אבל אמת ואמונה צריך להיות כחוק ולא יעבור, מלשון לחם חוקי, שא"א לחיות בלי זה.

בהיות האמונה הבריה התיכון המחזיק כל קדוש ויקר שביהודי, והתשתית לכל עבודת ה', ע"כ התגברות היצה"ר והגסיונות בעניני אמונה הם עצומים וקשים. ובמיוחד בתקופת עקבתא דמשיחא, שמקובל מפי צדיקים שעיקר הגסיון יהי בעניני אמונה, כדי שהגאולה תתעכב, כי בזכות אמונה נגאלו ובזכות אמונה עתידין להגאל. וכמו שכותב הגה"צ הר"מ מידגר ז"ל (במכתב המובא בסוף ספר תורת אבות), שאמר הרה"ק הר"ו משרנאוסטראת זי"ע, שהציץ בדורות האחרונים וראה שגם יראי ה' ומדקדקים במצות לא יהיו נקיים מפגמי אמונה, ויצטרכו רחמים גדולים להנצל ממחשבות כפירה ר"ל. וידוע מאמר צדיקי אמת כי דעות כוזבות באמונה הן כמחלה מדבקת, ולכן הזהירו מאד לא לדבר עם מי שחשדהו שאינו נקי מהרהורים, שלא להדיבק ממנו ח"ו, ומי יאמר זכותי.

עוד כתב מרן הס"ק מסלונים זי"ע בבאר אברהם (מכתב ג): וכן העצה להרגיל א"ע בפעולות המתחזקות בחי' אמונה, וכל דבר שאדם מתמיד ושוקד בו, הדבר נקבע אצלו ויש לו קיום וחיווק גדול, כמו שיתחזק א"ע לקבוע עתים לתורה ולהתפלל עם הצבור דוקא, הגם כי אין לו פנאי וחושש להפסיד ממנו, וזהו שכל טוב לכל עושיהם, ר"ל ע"י בחי' עשי' שמשתדל בעשיית המצות, עי"ו יתחזק אצלו האמונה בלב ועד שיבא לבחי' דעת בחי' שכל טוב, עכ"ל.

בודאי על תקופת חשכות כזאת, ולכל ההולכים בחשך אשר אין בוגה להם, נאמר הכתוב (תהלים צ"ב) ואמונתך בלילות. בחשכות התקופה, ובחשכות שכל יחיד עובר, אם בעניני הגוף, ואם בעניני הנפש, שכל כמה שקשים ומרים יסורי הגוף, הרבה יותר רע זמר ליהודי בעת שחשכות רוחנית אופפת את כל מהותו, העצת הנמרצה ביותר היא להתחזק באמונה יתירה, וכמ"ש עצתו אמונה. וכמו שכ' מרן בסוף יסוד העבודה ואשרי הנמצא נאמן בעת הסתר. בתקופת חשכות אין עצה רק להתחזק באמונה. וכמו בגאולת הכלל, בזכות אמונה עתידין להגאל, כמ"כ גם גאולת הפרט ממצביו הקשים היא רק בכח האמונה. ובא חבוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחי'.

והנה איתא מצדיקים שהדרך להשיג אמונה טהורה וזכה, תלוי עד כמה האדם מטהר מחו ולבו ואבריו בעניני קדושה וטהרה בשבריי"ק, שאז וזכה לאמונה טהורה ובהירה. ואם ח"ו פוגם בענינים אלו, מזה משתלשלין הפגמים באמונה. כי ענינים אלו עושים פגם במה הדעת כידוע, ושוב אין מחו מסוגל לדעת את ה'. מי ששקוע בתאותיו ותשוקותיו הרעים, הוא משוחד לא להאמין, מאחר שאם יאמין כי המלך

שבשמים הטוב ורצונו להיטיב, אלא שיש מר שתכליתו ממקור הטוב, ויודע לעכלו מתוך ידיעה שזה טוב עבורו. הוא חי תמיד עם ה' אלקיו, ובאמונתו ית', וזוכה שמתקיים בו כמאמר צדיקים עה"פ ה' אלקיך עמך לא חסרת דבר (דברים ב), ע"י שאתה יודע בלבך שה"א עמך, ע"ז לא חסרת דבר, כי כלום חסר בבית המלך, וזוכה תמיד להשגחתו הפרטית ית"ש עליו. מתקיים בו כמאמר הרה"ק הרמ"מ מויטבסק זי"ע שאמונת ה' מזככת את הגשמה ונשמתו מזוככת וטהורה בכל העיניים. וב"מאור עינים" (לקוטים) כתב בזה"ל: לפי האמונה שאדם מאמין כן הוא מדרגתו, הן בענין ראית אור הגנוז בתורה, והן לענין שישכון ה' בתוכו כמ"ש ושכנתי בתוכם וכו'. ואשרי המתחזק בכל עת ובכל שעה ובכל רגע באמונה שלימה ופשוטה". (יסוד"ע, הנהגות).

יא

האיש היהודי שזכה שאמונתו זכה ובהירה, אין דרגתו רק בענין אמונה, אלא כל מהותו היא מהות מיחדת. כל קיום מצותיו, הילוך מחשבתו ודיבורו, וכל גישתו אל מאורעות החיים, הם במשמעות אחרת. "המאמין לא יחיש" (ישעי' כח). אינו חושש משום כשלון גשמי, כי יודע שהכל נעשה בהשגחתו הפרטית ית"ש. לא ירתע מפני אף אחד ולא יחניף ויתרפס בפני מי שהוא, כי יודע שכל מלכי מזרח ומערב אינם יכולים לתת לו מה שמן השמים לא נתנו לו, ואינם יכולים לחסרו את שהקב"ה רוצה לתת לו. אינו מפחד משום דבר, כי "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי" (תהלים כג). יודע כי אין רע יורד מן השמים, והכל מאביו

מאמר שני

אמונה ובטחון

א

ויש ליהודי יחס מיוחד כבן אצל אביו הנאמן והמסור, שבידו וברצונו ית' להיטיב לכל הבוטחים בו. מכח אמונה זו גובע הבטחון, כי בוטח בה' ובישועתו, ואף שאינו הגון ואינו כדאי, כרחם אב על בנים ירחם הקב"ה עליו.

וכמו שמצות אמונת ה' כתובה בתורה, בדברה הראשונה מן עשרת הדברות, וכמ"ש הרמב"ם (פ"א מהל' יסודי התורה) יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכו', וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר אנכי ה' אלקיך, כן מרומז בדברת זו גם חלק האמונה של בטחון. דמובא בס' אבן עזרא ששאל אותו רבי יהודה הלוי ז"ל, למה נאמר אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתך מאמ"צ, ולא אמר שעשיתי שמים וארץ. אכן כלול בזה המאמר ב' חלקי האמונה, אנכי ה' הבורא והמנהיג, ואנכי אלקיך אשר הוצאתך מאמ"צ, שבכם בחרתי, בעוד היותם באמ"צ שקועים במ"ט שערי טומאה קראם בני בכורי ישראל. ומצות אמונת ה'

אמונה ובטחון המה תרין דאינון חד. וכתרין רעין דלא מתפרשין. שלימות האמונה היא כשיש בטחון עמה. בגודל הפלגת ענין בטחון מצינו כמה קראי, כמו מאה"כ (ירמיה יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והי' ה' מבטחו. וכן דברי הכתוב (תהלים קכ"ה) הבוטחים בה' כהר ציון לא ימוט לעולם ישב, דהיינו שכח הבטחון שביהודי הוא לו יסוד מוצק בחייו, אשר לא יתמוטט לעולם בכל המצבים.

להבין ענינו ומהותו של הבטחון בה', על יסוד מה יהיה סמוך ובוטח בה' שיתן לו משאלות לבו, ומה המקור בתורה לענין הבטחון. יש לבאר דהנה האמונה והבטחון ב' חלקי אמונה הם. אמונה פ"י להאמין בה' שהוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים, וכי הוא יחיד ואין יחידות כמוהו וכו', וכן האמונה בהשגחתו הפרטית וכו'. והבטחון הוא חלק האמונה שיהודי מחויב להאמין באהבתו וקירבתו ית' אל עמו ישראל,

כוללת גם להאמין בגודל הפלגת אהבתו ית' אל עמו ישראל, והיא חלק האמונה המביא לבטחון הגמור בו ית"ש.

ויש לפרש עד"ז טענת משה רבינו להקב"ה (שמות ד') והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי, כי יאמרו לא נראה אליך ה'. איך יתכן לומר כי חשדם לעם ישראל מאמינים בני מאמינים שלא יאמינו. אכן פירושו שאם כי בודאי מאמינים הם בהקב"ה, אך אין להם את חלק האמונה שהם העם הנבחר וכי הקב"ה אותה אותם, וע"כ יאמרו לא נראה אליך ה' להוציאנו ממצרים בעוד אנו שקועים במ"ט שערי טומאה. וזהו גם ב' מאמר הרה"ק בעל „בת עין" זי"ע, כי יהודי שאינו מאמין כי הקב"ה שוכן אתם בתוך טומאתם, גם הוא מין וכופר בעיקר, דהיינו שאינו מאמין בחלק זה של האמונה, בקשר הנצחי והאהבה שבין קוב"ה וישראל, שזה שורש ענין בטחון.

ג

כשם שאמונה מקיפה את האדם בכל מצביו, הגופניים הנפשיים והרוחניים, הגבוהים והירודים, והיא בחי' אור מקיף סביב כל המצבים, לעילא מכל דרגין ותחת כל דרגין ותוך תוך כל דרגין, כן הוא ענין הבטחון בה'. וכמו שאחז"ל בפ"י מאה"כ (שמות ל"ד) ה' ה' א' רחום וחנון, אני ה' קודם שיחטא האדם ואני ה' אחר שיחטא (ר"ה י"ו), כמ"כ אמונת ה' היא קודם החטא ואחר החטא. קודם החטא, בשעה שפחו עליו יצרו ובווער בו כאש בכל מיני פיתויים, הדרך להינצל היא ע"י אמונה חזקה וטהורה כי מלך מלכי המלכים הקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו, וכי אית דין ואית דין המעגיש לעוברי מצותיו, וכלשון הזוה"ק (ח"א קצ"ג) בעי בר נש למהוי תקיפא כאריא בכל סטרוי. וגם לאחר שיחטא, אם ח"ו לא עמד בנסיונו ונכשל ונפל ממדרגותיו, ומרגיש עצמו שבור ומדוכדך עד שאינו מוצא לו מקום, האמונה היא המזור והתרופה. גם אז צריך להתחזק באמונה שבל ידח ממנו נדח, וכמו שאם אסק שמים שם אתה כמ"כ גם אם אציעה שאול הנך (תהלים קל"ט). ויתחזק בבטחון ששרשו היא האמונה כי בנים אתם לה"א, דהיינו שירגיש עצמו

כמו בן המלך אשר בכל המצבים הכי שפלים זהירודים, עדיין נשאר בן המלך, ובין כך ובין כך קרויין בנים.

ועוד ענין באמונה ובבטחון, שאפי' בשעה שיחטא ממש, באותו זמן ששקוע בתוך טומאת החטא, ויצרו בווער בו באש התאות, והוא בבחי' טבעתי ביון מצולה ואין מעמד (תהלים סט), שבשום אופן אינו יכול להתגבר עליו, גם בשעה האומללה הזאת שהוא כולו בידי הסט"א, הוא בבחי' ממעמקים קראתיך ה' (תהלים קל). כפי שפירשו רבותה"ק זי"ע, כי מעמקי הקליפות שאני נמצא משם קראתיך. גם אז אינו מחליט מפני גודל תאוותו, שאינו יכול להתגבר עליה, כי ח"ו אין רואה, אלא מתחזק באמונה שהקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו, והברשה והכלימה תכסה את פניו, עד כי אמנם כבר אינו גתה ממילוי תאוותו, רק שאין לו כח המעצור, ובתוך שלטון הסט"א ואש התאות אינו מסיח דעתו מאמונתו בה'. וכנגד זה נאמר הפסוק (במדבר כ"ג) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו. וכי כלום משוא פנים יש בדבר, שאינו מביט על חטא ישראל, הלא חז"ל אמרו (ב"ק ג.) כל האומר הקב"ה וותרן וכו'. אמנם מרומז בזה, לא הביט און ביעקב וגו' משום שה' אלקיו עמו, שגם בשעה שהוא בשפל המצב כזה שעבר עבירה ונמצא בשאול תחתית, גם אז אמונתו אתו כי ה"א עומד עליו ורואה במעשיו, והבושה עד עומק נפשו איננה גותנת לו. לעשות החטא בשלימות, על חטא כזה לא הביט וגו'.

וכאמור, זה שורש הבטחון, האמונה במעלת קדושת גשמת יהודי, ושהוא בן המלך, שגם במצבו השפל והירוד ביותר עדיין לא גשתנית מציאותו ואינו חדל מלהיות בן המלך, וכמרומז בפסוק (דבהי"א כ"ט) ויאמר דוד ברוך אתה ה' אלקי ישראל אבינו מעולם ועד עולם, פי' אתה אלקי ישראל הנך אבינו באיזה עולם שאנו נמצאים, כמו שהנך אבינו במצב של אסק שמים שם אתה, כך גם בעת ואציעה שאול הנך אבינו, וכנ"ל שהלשון של חיבה יתירה שאמר הקב"ה על ישראל בני בכורי ישראל נאמר בהיותם בשפל המצב, משוקעים במ"ט שערי טומאה, גם אז הם בבחי' עילאית כזאת בני בכורי ישראל.

רחמן הרוצה רק טובתו בכל מצביו, ומשריש בלבו כי בנים אתם לה"א קודם שיחטא ולאחר שיחטא, ובודאי ירחם עליו אע"פ שאינו הגון ואינו כדאי. עי"ז מתעורר גם מלמעלה הנהגה מיוחדת עמו בבחי' ה' צלך (תהלים קכ"א), כפי' הבעש"ט זי"ע, שכמו שהצל עושה בדיוק מה שהאדם עושה, כמ"כ הנהגת הבורא הוא ע"פ מעשה האדם. וככל שהוא משריש בדעתו ומצייר בלבו את אהבתו וקירבתו ית"ש אליו, כן ממשיך עליו ההנהגה מן השמים, וכמאמר המדרש הגוי' שהמלך אומר הואיל ובי בטח הניחו לו. כנגד סוג בטחון זה אין שום קטרוג, כמשמעות הכתובים (תהלים כ"ב) א' א' למה עזבתני, א' אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומי' לי וגו', כך בטחו אבותינו בטחו ותפלטמו וגו', כך בטחו ולא בושו גם בשעה ששערי תפלה נעולים והחסתר גדול, שאקרא יומם ולא תענה וגו', יש עוד עצה פלאית, והוא כח הבטחון, שבפניו אין הסתרים, ומפליא פלאות בהנהגה עילאית להשתיק מדת הדין והקטרוגים.

ועל דרך זה מבאר באור החיים הק' בפר' בשלח, בבי' הכתוב מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, שקשה ולמול מי יצעק אם לא לה"א, אכן כיון שגבר כנגדם הקיטרוג ומידת הדין לא היתה יכולה תפלתם להתקבל, ורק זאת העצה היעוצה להתגבר צד החסד והרחמים ע"י שיתעצמו באמונה ויסעו אל הים קודם שיחלק על סמך הבטחון, ובאמצעות זה געשה להם הנס כי גדול הבטחון והאמונה הלז להכריעם לטובה (עי"ש באורך).

ולאור זה יתבהרו לנו התקירות בענין בטחון אם צריך השתדלות או לא, ואם צריך כמה הוא השיעור. כי הכלל בזה שהכל לפי ערך הבהירות באמונה ובטחון. אם מרגיש בלבו אמונה ובטחון גמור באהבתו וקירבתו ית', עד שבטוח כי הקב"ה יעזור לו בלי כל השתדלות מצדו, ממשיך עליו ישועתו ית' גם בלי שום השתדלות. אך אם מרגיש כי לאור מצבו עכשיו אינו ראוי להמשיך עליו ישועתו ית' רק אם יעשה השתדלות, אזי צריך באמת לעשות השתדלות. ולכן נחום איש גם זו, שהי' קבוע בלבו שכל מה שהקב"ה עושה עמו הכל הוא לטובה (תענית כ"א), והי' בדרגת עילאית כזאת באמונה ובטחון, המשיך עליו עי"ז ההנהגה העילאית הזאת מאת הבורא ית'. וע"פ דברינו צריך לפרש מה

מאה"כ (תהלים ל"ב) והבוטח בה' חסד יסובבנהו. להבין מהו ענין בטחון בה' שחסד יסובבנהו, דהיינו שזוכה על ידו להמתיק מעליו כל הדיגים וממשיך על עצמו חסדים מכל הצדדים, יש לבאר עיקר מהות הבטחון, שלא ישאל השואל מהיכן נשאב הבטחון הגמור כי בודאי יושיענו, אולי ח"ו אין זה עתה רצונו ית' להושיענו, שיש בזה שיטות שונות, ונבאר ע"פ דרך ושיטת רבותה"ק זי"ע.

הנה מלשונות הכתובים ומדרשות חז"ל נראה, כי ענין בטחון משמעותו שבוטח בהשי"ת אע"פ שאינו ראוי שהי' יעזור לו, אלא ע"י עצם הבטחון בה' ממשיך עי"ז ישועתו, ואע"פ שאינו הגון ואינו כדאי, וכמשמעות הכתוב (תהלים כ"ב) כך בטחו אבותינו בטחו ותפלטמו וגו', כך בטחו ולא בושו. ובמדרש שוח"ט איתא בפ' (תהלים כ"ה) אלקי כך בטחתי אל אבושת, מעשה באכסנאי שבא לעיר המלך ולן בחוץ, מצאהו שומרי המלך והתחילו להכות אותו, אמר להם אל תכוני שמבני בית המלך אני, המתינו עד אור הבקר והולכיחו לפני המלך, א"ל המלך מכיר אתה אותי, א"ל לא, והאיך אתה בן ביתי, א"ל איני מבני ביתך אלא בטחתי בחסדך, א"ל המלך הואיל ובי בטח הניחו לו, כך אמר דוד א' כך בטחתי אל אבושת, ובשביל כך אל יעלצו אויבי לי. הרי שהבטחון הוא שבוטח בה' אע"פ שאינו ראוי לזה, ורק בזכות הבטחון ממשיך הישועה. וכן משמעות הכ' והבוטח בה' חסד יסובבנהו שבוכות הבטחון נמשכים אליו חסדים. עוד אחז"ל (מגות כ"ט) מאי דכתיב בטחו בה' עדי עד כי בי' הי' צור עולמים, כל התולה בטחונו בהקב"ה, הוא לו מחסה בעוה"ז ולעוה"ב, ובפרק הרואה (ברכות ס') דרשו בפ' משמועה רעה לא יירא וכו' לכו' לבו בטוח בה' (תהלים קי"ב), משום דכוון לבו בטוח בה' משמועה רעה לא יירא. וכתב הרמב"ן בספר,, האמונה והבטחון" (פ"א) עה"פ בטח בה' ועשה טוב (תהלים ל"ז), הקדים בטח בה' לעשה טוב, כלומר אע"פ שאין בידך מעשים ותדע בעצמך שאתה רשע, עם כל זה בטח בה' כי הוא בעל הרחמים וירחמך.

והביאור בזה כי יהודי הבוטח בה' שיעזור לו, הרי שורש ומקור הבטחון, כאמור, הוא מחמת שמרגיש בלבו גדול אהבתו ית' אליו, שהוא כבן לאב

הדרך הזאת היא הדרך בה דרכו רכותה"ק ז"ע מדור דור. ובמיוחד מרן הס"ק מלכותיך ז"ע, שבבוא לפגיו ענין קשה ביותר, שלא היה שום דרך ע"פ הכוחות הטבעיים להמשיך לו ישועה, היה משפיע על היהודי שבא אליו ומשריש בו אמונה ובטחון חזק, עד שהאיש בעצמו המשיך עליו את הישועה. וכמו שקרא מרן מוהר"ש ז"ע עליו מאה"כ (שמות יז, יב), „ויהי ידיו אמונה“, כמו אדם העושה בידיו כל מעשיו, כן היה הוא ז"ל עושה כל המעשים הגסים והנפלאות ע"י השרשת אמונה. והוא ז"ל אמר, כי בעת התגברות הדינים על יהודי, יברך אז שהכל נהיה בדברו, זיתחזק באמונה ובטחון כי הכל נהיה בדברו, כי אז יומתקו עיני כל הדינים וימשיך ישועה.

.ד

עד כמה השפעת האמונה והבטחון בה, שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, לעורר בהנהגה העליונה להמשיך חסד ורחמים, אפשר ללמוד ממה שאחז"ל (ברכות ס"ו) דרע"ק הוי אזיל באורחא והוי בהדי חמרא ותרנגולתא ושרגא, מטא להאי דוכתא בעי אושפיזא ולא יתבו לי, אמר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אזיל בת במדברא, אתא ארי ואכיל לחמרא, אתא שוגרא אכיל לתרנגולתא, אתא זיקא כבי לשרגא, אמר רע"ק כל מה דעבידין משמיא לטב, בלילה אתא גייסא שבי למתא, אמר להו לאו אמרי לכו כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה, ופירש"י אילו היה הגר דולק היה הגייסא רואה אותו, ואילו היה החמור גוער או התרנגול קורא היה הגייסא בא עליהם. רע"ק מתוך אמונתו שאין דבר בלי השגחה פרטית, ומתוך בטחונו בה' הטוב והמטיב, וכל אשר עושה הוא מתוך אהבתו אליו ולטובתו, לכן כשהאכסנאי לא נתן לו מקום ללון, לא תלה בשום גורם אחר רק בהשגחתו ית' וכי הכל הוא רק לטובתו, וכן השוגרא והארי שטרפו לו, גם אם לכאורה לא היה בזה ענין יוצא מהרגיל, אך הוא מתוך אמונתו ובטחונו ידע שאין „מקרה“ והכל בהשגחה עליונה ולטובתו. ובשם הבעש"ט זיע"א איתא, שהחידוש בהאי ענינא, כי הגם שרואים כמה וכמה ענינים נפרדים שלא שייכים זה לזה, האמונה בהשגחה פרטית עושה מכל העובדות הפשוטות צירוף

שיעקב היה מיוחד שמא יגרום החטא (ברכות י"א), הפחד שלו היה שמא יגרום החטא ולא יוכה להרגיש את גדול אהבתו וקירבתו ית' אליו, ואז לא יוכל להמשיך הישועה. וזה מה שמצינו שאחז"ל (ברכות י"ג) כי ישע"י הנביא כשבא לבקר את חזקי המלך בעת חליו, אמר לו מת אתה ולא תחי מת אתה בעוה"ז ולא תחי לעוה"ב, דהיינו שכבר נגזרה גזירה ואין לשנותה, וא"ל חזקי בן אמוץ כלה נבואתך וצא, כך מקובלני מבית אבי אבא, אפי' חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע מן הרחמים. היינו שאמנם ע"פ סדר ההנהגה מקום שנבואה מגעת לשם, כבר נגזרה גזירה וא"א לשנותה, אבל עדיין מקובלני מבית אבי אבא, מרומז על בחי' הנהגה עלילית לעילא מכל דרגין, שע"י אמונה ובטחון ברחמי שמים המרובים כל כוחות הדינים אין עומדים בפניו, ומשם אפשר להמשיך ישועה.

וכך הם דברי המהר"ל בנתיבות עולם (נתיב הבטחון): כמה גדול מדת הבטחון, שבוטחים בו ית' בכל לב, עד שכל הדברים נעשים לו לטובה, כמו שהיה אצל ר"ע ונחום איש גמזו, כי מפני שהיה בוטח בו ית' שיציל השי"ת אותו כי הוא כל יכול וכאשר שם בטחונו בו אז על השי"ת להציל אותו. עוד מבאר שם ע"פ מאחז"ל (מנחות כט) בטחו בה' עדי עד, כי ב"י ה' צור עולמים, בעוה"ז ובעוה"ב, שלפעמים אין אדם ראוי לדבר טוב מצד מזלו הרע בעוה"ז, וע"י שבוטח בה', שיכול להשפיע אליו מעולם העליון שהוא כולו טוב, הרי מגיע דבר זה עד עולם העליון, וממשיך עליו הנהגה מעל טבעו. והרה"ק ר' אלימלך מליזענסק ז"ע מביא בספרו (נועם אלימלך פרי בשלח) כי הבוטח בלב גאמן, פרנסתו מזומנת לו שלא בצער ועבודת כלל, וכגשם ההולך בלא יגיעה, ורק אם הוא מחוסר בטחון צריך להשתדלות ולגיעה דבר יום ביומו. וכמו שמסופר על האלשיך הק' ז"ע שדרש בביתכנ"ס שהבוטח בה' לא צריך לעשות דבר לפרנסתו, כ"א לישב בביתו"ד ולעסוק בתורה ותפלה וד' יומין לו פרנסתו. ובע"ג אחד נכנסו הדברים ללבו, ואכן זימנו לו מן השמים ארגו מלא מטבעות זהב. ושאלו אותו תלמידיו למה רק הוא זכה לזה, ויען להם, שאין הדברים מתקיימים אלא במי שמאמין בכך אמונה תמימה ופשוטה, ולכן רק הוא זכה לזה.

מאורעות נפרדים, שרק אח"כ ראו עין בעין את כל צירופי העובדות, איך כולם יחד הובילו למטרה, להציל את עם ישראל מהשמדה.

גודל הפלגת כח הבטחון, אנו מוצאים בשיר של פגעים (תהלים צ"ב) אומר לה' מחסי ומצודתי א' אבטח בו, כי הוא יצילך מפח יקוש וגו' לא תירא מפחד לילה וגו' יפל מצדך אלף ורבבה מימינך וגו' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך וגו', על שחל ופתן תדרוך וגו'. פ"י השיר של פגעים, איך ישיג האדם מדריגות כאלה, לשלוט על כל כוחות הסט"א והמשחיתים, עד כי יפול מצדך אלף ורבבה מימינך, ועד כי על שחל ופתן תדרוך, הכל הוא בכח שאומר לה' מחסי ומצודתי א' אבטח בו. כח הבטחון מכניע כל כוחות הטומאה, ותחת כנפיו ית' יחסה, כי אתה ה' מחסי.

ואחדות אחת עם המטרה. ומביא הבעש"ט זי"ע משל לצירוף מקרים, מה שקרה לאחד מאנשיו, שנתעורר פ"א באמצע הלילה ע"י עקיצת פרעוש, וקפץ ממטתו ורץ לפרוזדור, במרוצתו נפל בכח על חבית מים שעמדה, ונתהפכה וגשפכה על הארץ, מים אלו כיבו גחלים שהתחילו לבעור, ועמדה לפרוץ אש להבה, שהיתה עלולה לשרוף את הבית, ובשובו למטתו מצא שהקורה בתקרה שמעל מטתו נפלה בינתיים על המטה בה ישן. האיש הזה, המאמין השלם, ראה בכל צירופי עובדות בודדות אלו, איך שהכל נעשה בהשגחה פרטית, והכל נעשה לטובתו, לא מקרים בודדים, אלא שרשרת של השגחה פרטית. יסוד לרעיון זה אנו מוצאים בנס מגילת אסתר. סיפור המגילה בנוי מהרבה מקרים בודדים בלי כל קשר. אחשוורוש הורג את ושתי, ואסתר נלקחת לבית מלכותו, ופרשת בגתן ותרש וכו', שרשרת של

מאמר שלישי

אהבה

א

בכוחות האדם יש כח האהבה אשר בו הוא אוהב מבלי להשקיע כל יגיעה בכך. והתפרש בין האהבה המקורית לאהבה מקרית הוא לא רק שזו אהבה שאין סופה להתקיים, אלא גם בשיא תוקפה אין ערך לאהבה זו, כי אינה אהבה עצמית. וגם כשאוהב אותו בגלל ענין חשוב ביותר, ומשום שהוא צדיק וישר, הרי אין אהבתו אלא לצדיק ולישר ולא לנאהב עצמו. והנה הבריאה הזאת, אהבה, קיימת באדם לדבר שהוא עיקר העיקרים אצלו. השיר"ת הטביע באדם את כח האהבה לדבר שהוא עיקר חיותו, ואליו הוא נושא את נפשו, עד כי מבלי שיעורר את האהבה קשור הוא אליו בעבותות אהבה. אהבה זו היא אהבה טבעית ועצמית, לא מקרה ומצב-רוח מעורר אותה, ואם בטל דבר בטל אהבה, אלא קיימת היא לעולם ומים רבים לא יכבוה. מוצאים אנו אותה אצל רוב האנשים, אצלם שקוע כח אהבתם לעצמם ונפשם, וממנה אהבת ורצון החיים שהוא ללא גבול. ויש אנשים שלדידם בני ביתם עיקר העיקרים, כי

בנוה"ק בהקדמה (ח"א י"א) פקודא תניינא איהי אהבה למרחם בר גש למארי רחימא שלים וכו' אית בר גש דרחים לי מגו דאית לי עותרא אורכא דיומין וכו' ואי להאי יהא בהיפוכא וכו' יהא שניא לי, ובג"כ רחימא דא לאו אהבה דאית לה עיקרא, רחימא דאיתו שלים ההוא דהוי בתרין סטרין בין בדינא בין בטיבו וכו', כמה דחנינן ואהבת את ה"א וכו' אפי' הוא נוטל את נפשו. יש לבאר איך יתודי ישיג לעורר את לבבו לאהבה את ה', עד אפי' נוטל את נפשו, מבלי שירמה עצמו ופנימיות לבו.

ויש להסביר זאת. דהנה, כמו שיש בכל דבר עצם ומקרה, כמו כן יש באהבה. יש אהבה מקרית רגשית ורגעית, ויש אהבה בחי' עצם, והיא אהבה שאינה תלויה בדבר, אלא מציאות של אהבה, בריאה מיוחדת ועצמית שברא הקב"ה. וכמו שאנו מברכים בברכת אשר ברא ששון ושמחה וכו' אהבה ואחות.